

Jan Fabry

De Vlaamse Beweging en de patstelling van het Nederlands in de publieke overheid en het onderwijs in het jonge België (1830–1850)

Abstract

Although the freedom of language use was anchored in the Belgian Constitution of 1831, in practice it led to almost complete Frenchification of public life, because civil servants could choose their own language. Dutch thus became the language of the countryside and the lower classes. Secondary and higher education were exclusively French speaking. The Flemish Movement came into being as a reaction to this. Cultural associations were founded and standards for Dutch language established. A petition in 1840 revealed the extent of the problem – the Flemish Movement demanded language equality and the establishment of a Flemish Academy. Although there was partial success in 1850 (Dutchification of primary and secondary education in Flanders), the petition also provoked a hostile reaction among French speakers who accused the Flemings of anti-belgitude. The Flemish Movement therefore issued a pro-Belgian manifesto. But the government remained French speaking, so there was a stalemate.

Keywords: Dutch, Belgium, stalemate, language use, Flemish Movement, establishment, French-speakers

1. Inleiding

De politieke overheid van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815–1830) onder leiding van monarch Willem I (1772–1843) maakt van taalbeleid een prioriteit. Onder het adagium ‘*één volk, één taal*’, wordt een

doorgedreven vernederlandsingsproces in gang gebracht. De vernederlandsing van het openbare leven tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden stuit op massaal onbegrip bij de Franstalige, later de Belgische, politieke elite. Het taal(politieke) beleid van Willem I is om die reden één van de voornaamste drijfveren achter de Belgische Revolutie (1830). De nieuw aangetreden Belgische regering (1831) hoopt de taalkwestie op te lossen door taalvrijheid in de grondwet te verankeren. In de praktijk is echter het Frans de taal die gehanteerd wordt in tal van domeinen in het openbare leven: zo is het onder meer gebruikelijk als taal van de wetenschap, de handel, de pers, het leger en het artistieke leven. Het Nederlands¹ wordt vrijwel enkel en alleen gesproken door het ‘volk’, en zonder enige vorm van (politieke) actie zal het Nederlands op termijn zowel op intellectueel, cultureel als politiek vlak monddood zijn. Kortom, het Nederlands bevindt zich in een patstelling. De beweging die zich tegen deze situatie zonder uitweg probeert te verzetten is de Vlaamse Beweging. Aan de hand van hoofdzakelijk (literaire) tijdschriften wordt door vooraanstaande Vlaamse intellectuelen de discrepantie tussen enerzijds de behandeling van het Nederlands en zijn gebruikers en anderzijds de behandeling van het Frans en zijn gebruikers blootgelegd. Na een aarzelend begin met hoofdzakelijk schriftelijke kritiek uit de culturele sector, boekt de Vlaamse Beweging in 1850 een eerste politiek succes(je) met de wet op het middelbaar onderwijs. In dit artikel wordt dieper ingegaan op het welslagen zowel als het falen van de Vlaamse Beweging inzake de hervorming van bestuurlijke instellingen en het onderwijs tussen 1830 en 1850.

2. Rechtpositie van het Nederlands

Na de Belgische Omwenteling in 1830 wordt de Belgische grondwet op 7 februari 1831 aangenomen. De als erg liberaal geprezen grondwet, een creatie van de Grondwetscommissie van het Voorlopig Bewind (1830–1831), bestaat uit verschillende artikels waarbij de focus van deze bijdrage zich toespitst op artikel 23² dat valt onder de categorie ‘*Des Belges et de leurs droits*’. Artikel 23 stelt dat “l’emploi des langues usitées en Belgique est facultatif; il ne peut être réglé que par la loi, et seulement pour les actes de l’autorité publique et pour les affaires judiciaires” (Congrès national, 1832, p. 6). De theoretische taalvrijheid³ en de praktische toepassing ervan blijken echter twee verschillende werelden te zijn: “grondwettelijk kondigden ze (= de politieke machthebbers) weliswaar de taalvrijheid af, maar

tegelijkertijd zorgden ze ervoor dat het Frans de enige officieel erkende taal was in het hele koninkrijk, dus ook in Vlaanderen” (Willemys, 2003, p. 207). Zodoende is reeds van bij de aanname van de Grondwet de taalsituatie voor de Vlamingen precair, hetgeen een enorme impact op hun sociale mobiliteit heeft, die wordt gefnuikt indien men het Frans niet machtig is. De hegemonie van het Frans is vooral duidelijk op het niveau van de openbare instellingen en het onderwijs.

2.1. De politieke administratie

De politieke instellingen zijn een katalysator voor de verfransing. Zo wordt voor het interne gebruik bij het centrale bestuur in de toen nog unitaire Belgische staat het Frans gebruikt, voor externe contacten is tweetaligheid in principe de regel. Verder kunnen gemeente- en provinciebesturen, rechters en notarissen zelf hun taalkeuze bepalen. Deze instellingen, met vaak revolutionaire persoonlijkheden als leidinggevende(n), geven veelal de voorkeur aan het Frans als voertaal. De mate en snelheid van de verfransing van Vlaanderen hangt ook af van de geografische locatie: “de binnendiensten van de besturen van het rijk, de provincies en de meeste grote en middelgrote steden gebruikten het Frans. Zo ook die van vele landelijke gemeenten langs de taalgrens en langs de hoofdstad” (Wils, 2008, p. 125). Een andere factor die meespeelt is de cijnselite. Deze elite, die stemrecht kan uitoefenen, is verfranst en zorgt ervoor dat de verfransing in stand wordt gehouden of zelfs wordt versterkt. Bij officiële benoeringen in Vlaanderen wordt zodoende eerder gekeken naar een degelijke taalkennis van het Frans dan die van het Nederlands. Zo gebeurt het dat in Vlaamse stad- en gemeentehuizen het Frans niet enkel als intern communicatiemiddel wordt gebruikt, maar vaak ook in antwoorden op brieven van hun inwoners, ook al zijn deze opgesteld in het Nederlands.⁴ Als argument voor het gebruik van het Frans in plaats van de Nederlandse volkstaal, wordt gewezen op de niet-bestaande uniformiteit van het Nederlands.

2.2. Het lager onderwijs

Op pedagogisch vlak is de situatie van het Nederlands complexer. Het lager onderwijs – zowel het vrije als het officiële onderwijs – wordt het minst aangetast door de verfransing: het Nederlands wordt in het algemeen gehanteerd als taal van instructie. Maar ook hier is de geografische locatie van belang: zo blijft voornamelijk op het platteland de onderwijstaal Neder-

lands aangezien deze lagere scholen vrijwel uitsluitend leerlingen uit het ‘gewone volk’ rekruteren. De onderwijstaal is op deze plekken dus de taal van de lagere sociale klassen: veelal een lokaal dialect. Van uniforme Nederlandstalige handboeken is in de jaren na de Belgische Omwenteling vooralsnog geen sprake.

Desondanks is er reden tot klagen: in de grote steden en in en rond de Belgische hoofdstad verschilt de situatie zichtbaar ten opzichte van de Vlaamse landelijke gemeenten. Zo doet in de derde jaargang (1843) van het tijdschrift *Kunst- en Letterblad* een anonieme schrijver in een reactie op een artikel in het *Journal historique* dat in datzelfde jaar verscheen, zijn beklag over de staat van het taalonderwijs in Vlaanderen. Zelfs in het katholiek lager onderwijs – nochtans een voortrekker van de Vlaamse Beweging en de emancipatie van het Vlaams – is volgens de auteur het niveau bedenkelijk:

Wy hopen dat de woorden van het *Journal historique*, nopens het onderwys in de moedertael, weerklank moge vinden; want het is maer al te waer, dat ook in scholen door geestelyke personen bestuerd, dit onderwys veel – zelfs in sommige alles wenschen te overlaet (*Kunst- en Letterblad*, 1843, 60).

Een ander punt van kritiek is het verschil tussen het taalonderwijs in Wallonië en in Vlaanderen: in verschillende tijdschriften, zoals onder meer *De Eendragt* en *Kunst- en Letterblad*, wordt uitvoerig bericht over het feit dat de Vlaamse leerlingen Franse lessen krijgen, maar in het curriculum van Waalse leerlingen daarentegen geen enkele Nederlandse les op het programma staat.

2.3. *Het middelbaar en hoger onderwijs*

In het middelbaar onderwijs wordt het Frans de voertaal, met uitzonderingen in landelijke gemeenten zoals onder meer in Geel en Beringen. Indien nodig wordt door de Vlaamse secundaire scholen zelfs een voorbereidend jaar voorzien waarin de leerlingen via een taalbad in hun ‘nieuwe moedertaal’ worden ondergedompeld. Het moedertaalonderwijs verloopt veelal in het Frans, vaak door Nederlandsonkundigen, en de vakken Duits en Engels worden eveneens in het Frans onderwezen. Het mag dan ook niet verbazen dat het leeuwendeel van het Vlaamse lerarenkorps uit niet-Vlamingen bestond. Deze taalsituatie veroorzaakt vanuit de schoot van de Vlaamse Beweging veel consternatie. Zo onderschrijft het tijdschrift *De*

Eendragt dit gevoel van verwaarlozing van de Nederlandse taal: op zondag 27 januari 1850 verschijnt op de voorpagina een artikel met als titel *Middelbaer onderwijs*. In dit artikel, een kort verslag van de kamer van volksvertegenwoordigers gehouden op 15 januari van datzelfde jaar en voorzien van een persoonlijke commentaar van een weeral anonieme auteur, wordt enerzijds het gebrek aan Nederlands in het Vlaamse onderwijs herhaald en anderzijds wordt de wettelijke invoering van het vak Nederlands geëist.

De situatie aan de universiteiten is, bekeken vanuit het standpunt van de Nederlandse taal, schrijnend. Wanneer in 1849 wordt gedebatteerd over een toelatingsexamen aan de universiteit worden de volgende twee criteria opgelegd: het bespreken van Griekse en Latijnse auteurs, en, in deze context van groter belang, het vertalen van een Duitstalige, Engelstalige of Nederlandstalige tekst. Zodoende wordt het Nederlands *de facto* op dezelfde hoogte gesteld als een vreemde taal. Verder komen de Nederlandse taal en literatuur in het programma niet aan bod. In deze context is het dus vanzelfsprekend dat aan de universiteiten van Brussel, Gent en Leuven het Frans de onderwijstaal is, niet alleen ten nadele van het Nederlands, maar ook van de toenmalige universitaire wereldtaal Latijn.

Het contrast tussen de behandeling van het Frans en het Nederlands in de eerste twintig jaren van het nieuwe Koninkrijk is groot. Het gebruik van het Frans wordt door de Franstalige politieke elite gestimuleerd, terwijl het Nederlands wordt verwaarloosd. Zowel voor het onderwijskundig project als voor de bestuurlijke instellingen wordt dezelfde motivering aangehaald voor het gebruik van het Frans: het is niet enkel de taal van de vrijheid en van cultuur, maar ook nog eens de taal die, in tegenstelling tot het Nederlands, niet antirevolutionair en niet protestants is.

3. Vlaamse tegenwerking

3.1. De strijd tegen de verfransing 1830–1839

Eén van de belangrijkste redenen voor het uitblijven van felle (politieke) kritiek van Vlaamse zijde op het Belgische (taal)beleid tot en met 1839 is het bestaan van een gemeenschappelijke vijand. Deze vijand is, net als voor en tijdens de Belgische Omwenteling in 1830, de Nederlandse koning Willem I, die in België veelal gepercipieerd wordt als een autoritaire monarch. Deze perceptie is de ideale voedingsbodem voor een oplevend Belgisch patriottisme dat zowel in Vlaanderen als in Wallonië kan worden waargenomen en nog enkele decennia zou voortduren. Dit Belgisch pat-

riottisme tijdens de eerste negen jaren van het Belgische Koninkrijk impliceert echter niet dat iedere Vlaming een overtuigde belgicist zou zijn. Tal van erudiete Vlamingen, zoals onder andere Willems, hadden de sociale ladder beklommen tijdens de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815–1830) en bekeken de Belgische Revolutie en haar impact op hun persoonlijke sociale situatie⁵ met een argwanende blik. De hunkering naar een terugkeer naar het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden wordt het orangisme⁶ genoemd. Het mag niet verbazen dat de orangisten in het nieuwe Belgische Koninkrijk – en zeker tot en met 1839 – als paria’s worden beschouwd. Een deel van de Vlaamse Beweging ontstaat uit de schoot van dit politiek-intellectuele milieu en is allerminst het nieuwe België genegen, terwijl de meerderheid zich net wél belgicistisch gaat opstellen, zoals Hendrik Conscience (1812–1883), en zodoende afstand neemt van zowel Frankrijk als Nederland, om het bestaansrecht van de Belgen op te eisen. Beide strekkingen vertegenwoordigen dus de Vlaamse zaak en ijveren al vanaf het prille begin van België vanuit de verschillende Vlaamse grootsteden voor de herwaardering van het Nederlands en de rechten van zijn gebruikers. Ook tussen deze kernen van de Vlaamse Beweging is er een duidelijk verschil: “de Antwerpse groep was aanvankelijk strijdvaardiger en meer politiek gericht dan de Gentse, die meer op taalkunde gerichte collega’s telde” (Willemys, 2003, p. 213). Van een eengemaakte politieke beweging is er in het eerste Belgische decennium vooralsnog geen sprake. De leden van de Vlaamse Beweging zijn hoofdzakelijk taalliefhebbers, literaire auteurs, docenten en essayisten; hun propagandamiddel bij uitstek is het (tijd)schrift.

Al in 1832 verschijnt het pamflet *Aenmerkingen over de verwaerloozing der Nederduitsche taal* van de filoloog Philip Blommaert (1808–1871), die als eerste de taal(politieke) situatie in het nieuwe koninkrijk aankaart. Op puur taalkundig vlak verschijnt Jan Baptist Davids (1801–1866) *Nederduitsche spraakkunst* in twee delen tussen 1833 en 1835. Met deze spraakkunst hekelt David het ontbreken van een eenheidsspelling in Vlaanderen, om er dan zelf een voor te stellen. In navolging van de Duitse Romantiek worden oude epische teksten van een modernere versie voorzien. Een voorbeeld hiervan is Willems’ hertaling van het allegorische *Van den vos Reynaerde* in 1834, waarin geen fraai beeld wordt opgehangen van de geestelijke en adellijke elite, *in casu* de Belgische elite. Naast het populariseren van deze fabel, is Willems in zijn voorwoord, toen ‘voorbericht’, duidelijk over het hogere doel van zijn versie:

moge deze myne beärbeiding van het oudere gedeelte van Reinaert den Vos iets bydragen, tot het doen herleven van eene zoo dierbare tael, in een tyd waerop ons land van zooveel franschen uitschot wordt overstroomd! (Willems, 1834, XII–XIII).

Een ander kenmerk van de Duitse romantiek is het verheerlijken van de glorieuze geschiedenis van een volk. Door middel van een spiegel op het verleden trachten auteurs de bevolking warm te maken voor hun (taal)-strijd, onder meer door het beschrijven van heldhaftige daden van hun volk. Conscience, “de man die zijn volk leerde lezen”, laat zich door de Guldensporenslag (1302) inspireren en in 1838 verschijnt zijn *De Leeuw van Vlaanderen*. Deze klassieker van de Vlaamse letteren draagt in grote mate bij tot de Vlaamse bewustwording in de negentiende eeuw en speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van de Vlaamse identiteit. Tevens worden talrijke tijdschriften gepubliceerd over de vaderlandse geschiedenis, zoals *Belgisch Museum* onder leiding van Willems. Deze tijdschriften, die zich qua inhoud hoofdzakelijk toeleggen op vaderlandse geschiedenis, maken ook gewag van onrechtvaardigheden gebaseerd op taal, maar de getuigenissen en de verhalen blijven veelal zonder gevolg. Net als eerdergenoemde teksten hebben ook deze tijdschriften weinig directe impact op de Vlaamse zaak.

Naast het ‘papieren verzet’ worden ook verschillende culturele verenigingen opgericht, zoals *De Olijftak* (1835) in Antwerpen, *Met Tijd en Vlijt* (1836) in Leuven en *De Tael is gan(t)sch het Volk* (1836) in Gent. Ook deze verenigingen blijven in het begin ver van de politiek verwijderd. Op het programma van *Met Tijd en Vlijt* vinden we onder meer besprekingen van oude Nederlandse literatuur terug, naast vertalingen van klassieke auteurs.

Het is duidelijk dat in hoofdzaak binnen de eigen socioculturele kring van de Vlaamse Beweging onvrede ontstaat over de onheuse behandeling van de Vlamingen. De gewone Vlaming, vaak ook een analfabeet, is op dat moment vooral bezig met overleven. Geleidelijk, maar aarzelend, komt er toch een beweging op gang die de verloedering van het Nederlands in Vlaanderen een halt zou toeroepen. Deze periode is, ondanks het *status quo* op taalpolitiek vlak, niet onvruchtbaar: tijdens het eerste decennium na de Belgische Omwenteling wordt namelijk de kiem gelegd voor een meer gefundeerde reactie op de verfransing van Vlaanderen door de Franstalige politieke elite. De eerste tastbare stappen zet de Vlaamse Beweging in het jaar 1840 wanneer de situatie in het onderwijs en in de bestuurlijke instellingen aan de kaak gesteld wordt.

3.2. *De Vlaamse Beweging betreedt de politieke arena (1839–1850)*

De onvrede bij de Vlamingen over hun taalsituatie mondt in 1840 uit in het zogenaamde Petitionnement. Het Petitionnement, dat zijn oorsprong vindt in de Vlaamsgezinde, Gentse kringen, is een mijlpaal voor de Vlaamse Beweging: het is de eerste keer dat de Vlaamse Beweging de grenzen van het puur literaire overschrijdt en de politieke arena betreedt. Het Petitionnement⁷ kaart de gevolgen aan van een verfranst Vlaanderen en bijgevolg een verdeelde samenleving. Naast kritiek formuleren de auteurs in hun verzoekschrift een Vlaams eisenprogramma, dat nodig is om een dam op te werpen tegen de verfransing van onder meer de bestuurlijke macht en het onderwijs. Zo willen de Vlaamsgezinden vier zaken verwezenlijken: 1) de provinciale en gemeentelijke belangen moeten worden besproken in de taal van het land; 2) de rijksambtenaren moeten zich van deze taal bedienen in hun betrekkingen met de besturen of de ingezetenen; 3) de oprichting van een Vlaamse academie of een Vlaamse afdeling bij de Brusselse academie; 4) het gelijkstellen van het ‘Neder-Duits’ met het Frans aan de universiteit te Gent en aan de andere rijksscholen. Samen met de voornaamste leden van de Vlaamse Beweging ondertekenen minimum 10 000 Vlamingen het verzoekschrift dat geagendeerd wordt in de Kamer, maar niet leidt tot een politiek debat. Hoewel dit Petitionnement geen onmiddellijk politiek gevolg krijgt, is het een inspiratiebron voor de latere Grievencommissie van 1856, die leidt tot een aantal administratieve maatregelen ten voordele van het Nederlands. De Vlaamse wens moet in 1840, niet voor de laatste keer, opbotsen tegen de machtige Franstalige elite die een taalkundig-politiek *status quo* wil handhaven en zodoende vindt de petitie amper weerklank, met als gevolg dat België feitelijk eentalig Frans bleef.

Het Petitionnement zorgt, ondanks het politieke echec, voor de nodige agitatie bij de Franstaligen en de franskiljons. De Vlamingen wordt verweten arrogant te zijn en, niet geheel onbelangrijk, anti-Belgisch. Om dit beeld bij te stellen wordt in 1847 een anoniem pamflet gepubliceerd, maar we weten dat Hendrik Conscience en Ferdinand Snellaert (1809–1872) de pen vasthielden: *Vlaemsche Beweging. Verklaring van grondbeginselen door de verdedigers der Nederduitsche volkregten aen hunne landgenooten gegeven*. In dit pamflet wordt deze ‘anti-belgitude’ met klem ontkend: “zoo verre zyn wy verwyderd van de strekking tot eene afzonderlyke nationaliteit, dat wy hier verklaren bereid te zyn, om alle onze krachten ten dienste te stellen van eene echt nationale gezindheid”. Zinnen van deze strekking zijn in het pamflet talrijk terug te vinden, maar in een ervan vinden we zelfs een sterke Belgische reflex terug: “*onze hoogste wensch is, dat wy eens in*

volle eendragt en innige broederlykheid met onze waelsche landegenooten mogen leven: want alleen van dat oogenblik af zal Belgenland op hechte grondvesten rusten” (Vlaemsche, 1847, 6). De ‘waelsche landgenooten’ zijn weliswaar een deel van het probleem, maar de uitgestoken hand van de leiders van de Vlaamse Beweging impliceert dat zij mogelijkheden zagen voor gelijkwaardige rechten en dus een betere toekomst voor de Vlamingen binnen België.

Een ander element dat zeker niet in het voordeel van de Vlamingen speelt, is het uitblijven van een Nederlandse eenheidsspelling. Al in de beginjaren van het jonge België is er hierover onenigheid tussen de voornaamste leden van de Vlaamse Beweging en een oplossing dringt zich op. In 1836 wordt, met financiële steun van de regering, de *Maetschappij ter bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde* boven de doopvont gehouden met als doel consensus over de spelling. Willems en de Leuvense kanunnik Jan Baptist David (1801–1866) zijn de bezielers van het project, maar wanneer ze in 1839 hun wens voor de oprichting van een officiële Vlaamse academische afdeling als onderdeel van de Brusselse *Académie royale* formuleren, stoten ze op verzet van laatstgenoemde. Deze afwijzing mondt uiteindelijk uit in de derde eis van het *Petitionnement*, namelijk het oprichten van een Vlaamse academische afdeling (cf. supra). Deze Academie zou zich onder meer bezighouden met het bepalen van uniformiteit in de spelling, wat het lager en middelbaar onderwijs alleen maar ten goede zou komen. Willems en David zien zich echter gedwongen spellingseenheid te vinden zonder financiële steun van de nieuwe regering. Voorafgaand aan de consensus woedt er een hevige strijd: van 1839 tot en met 1844 wordt in Vlaanderen een spellingsoorlog uitgevochten waar aanhangers van het particularisme en het integrationisme lijnrecht tegenover elkaar staan. Eerstgenoemden ijveren voor een ‘Vlaamse versie’ van het Nederlands, terwijl laatstgenoemden streven naar een gemeenschappelijke spelling voor Vlaanderen en Nederland. In 1844 wordt het pleit beslecht in het voordeel van de integrationisten onder leiding van Willems, vandaar ook de naam ‘Willemsspelling’.

Daar waar in Vlaanderen spelling het centrum van controversie is, zorgt de hervorming van het onderwijs op het nationale niveau voor politieke hoogspanning. Tijdens deze zogenaamde schoolstrijd wordt de rol van de staat in het lager onderwijs in vraag gesteld. In 1842 worden twee decreten wettelijk vastgelegd: de burgerlijke overheid treedt als inrichtende macht op en het vak godsdienst wordt verplicht. Dit compromis-à-la-belge rept echter met geen woord over de taalsituatie in Vlaamse scholen en het aan-

houdende ongenoegen over het uitblijven van maatregelen leidt uiteindelijk tot de wet op het middelbaar onderwijs in 1850: het Nederlands wordt in het middelbaar onderwijs in Vlaanderen (en zelfs in Wallonië) in de wet verankerd. Ook hier is een kanttekening nodig: in Wallonië krijgen de leerlingen enkel de basis mee van het Nederlands, terwijl in Vlaanderen een degelijke kennis van het Frans wordt geëist. Ook een andere Vlaamse eis wordt ingewilligd: het onderwijs van vreemde talen in Vlaanderen, met name het Duits en het Engels, dient te gebeuren in het Nederlands. In het hoger onderwijs verandert er weinig: eind jaren '40 van de negentiende eeuw staat, in tegenstelling tot het verplichte Frans, Vlaamse literatuur en letterkunde niet op het programma.

4. Conclusie

Vanaf 1831, bij het in werking treden van de Belgische Grondwet en de zogenaamde taalvrijheid, is de verborgen agenda van de regering duidelijk: het verdrijven op alle niveaus van het Nederlands in België. Schrijnend is de taalsituatie in het onderwijs en in de openbare instellingen. In het eerste decennium veroorzaakt deze inferieure houding ten opzichte van de Nederlandse taal wel enige wrevel bij de intieme kring van taalliefhebbers die de Vlaamse Beweging toen was, maar gestroomlijnde acties blijven uit. In 1840, één jaar na de erkenning van België door Willem I, komt het eerste politieke statement van de Vlaamse Beweging tot stand. Dit *Petitionnement* krijgt in de nasleep ervan echter geen vervolg, wel integendeel: de Vlaamse Beweging ziet zich in 1847 genoodzaakt een pro-Belgisch manifest op te stellen om de politieke gemoederen te bedaren. De toenmalige Belgische regering, met absolute liberale meerderheid, focust zich vervolgens op de hervorming van het lager onderwijs, maar aan de taalsituatie in het onderwijs, met een verwaarloosbare plaats voor het Nederlands in zowel Vlaanderen als Wallonië, wordt vooralsnog niet geraakt. Na aanhoudend protest en nadat de spellingseenheid in 1844 intern wordt beslecht, is de onderwijswet van 1850, die het Nederlands verplicht in het middelbaar onderwijs, een eerste officiële stap in de goede richting. De bestuurlijke macht is in datzelfde jaar echter nog altijd in handen van de Franstalige elite; voor echte verandering moeten de Vlamingen wachten tot de tweede helft van de negentiende eeuw. Het moge duidelijk zijn dat de patstelling van het Nederlands in de publieke overheid en in het onderwijs in de eerste twintig jaar na de Belgische Omwenteling compleet is.

Noten

- ¹ Wat hier bedoeld wordt met Nederlands is veeleer een verzameling van tal van Vlaamse dialecten. Het Nederlands is, net als het Frans, op dat moment geen officiële taal in het nieuwe koninkrijk. Wij hebben ervoor gekozen om in dit artikel consequent de term ‘Nederlands’ te hanteren, omdat de spelling in 1844 in grote mate overeenstemt met de spelling van het Nederlands in Nederland.
- ² De oorspronkelijke versie van de grondwet is onderhevig geweest aan aanpassingen. Zo ook artikel 23, dat *anno 2022* niet handelt over taal, maar over het recht van iedere Belg een menswaardig leven te leiden. Het taalgebruik in België vinden we *anno 2022* in de grondwet verspreid over verschillende artikels terug.
- ³ De oorspronkelijke grondwet is opgesteld in het Frans, hetgeen reeds een indicator is voor de behandeling van het Nederlands. Het Nederlands werd namelijk slechts de status van vertaling toebedeeld tot en met het jaar 1967, wanneer de eerste wettelijke versie van de grondwet in het Nederlands wordt gepubliceerd.
- ⁴ Het meest frappante voorbeeld van het gebruik van het Frans in Vlaanderen bij contacten tussen overheid en burger, vinden we terug bij Jan Frans Willems (1793–1846), de geestelijke vader van de Vlaamse Beweging. Wanneer zijn familie bij diens dood over de registratie ervan in het Nederlands met de stedelijke Gentse overheid communiceert, ontvangt zij een antwoord in het Frans.
- ⁵ Zo kan Willems in de periode van het Verenigd Koninkrijk een literaire carrière uitbouwen, hetgeen hem niet in dank wordt afgenomen door de Belgische regering: hij wordt verbannen naar Eeklo, waar hij in functie van ontvanger der belastingen zijn loon met meer dan de helft ziet afnemen.
- ⁶ Deze strekking bestaat binnen de Vlaamse Beweging in Vlaanderen *anno 2022* nog steeds, maar heeft een insignificante invloed op het politieke beleid.
- ⁷ Er bestaan meer dan 200 versies van het *Petitionnement*, maar de versie die hier wordt besproken, is de officiële versie die in de Kamer geagendeerd wordt.

Bibliografie

- Anoniem. 1843. ‘Mengelingen’. *Kunst- en Letterblad*. Gent: Drukkery van L. Hebbelynck.
- Anoniem. 1847. *Vlaemsche Beweging. Verklaring van grondbeginselen door de verdedigers der Nederduitsche volkregten aen hunne landgenooten gegeven*. Gent: Drukkery van F. en G. Gyselynck.
- Congrès national. 1832. *Constitution de la Belgique, décrétée par le Congrès National, le 7 février 1831*. Bruxelles: Imprimerie de H. Remy.
- Willems, J.F. 1843. *Reinaert de vos, naer de oudste beryming*. Eeclo: Drukkery van A.B. VAN HAN en ZOON.

-
- Willemys, R. 2003. *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Wils, L. 2008. 'Het officiële taalgebruik in Vlaanderen in de negentiende eeuw'. *WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging*. 67 (2): 115–127. <https://doi.org/10.21825/wt.v67i2.12474>.